

Silkeborg, d. 18.04.06

Hej Frode!

Som lovet sender jeg dig kopier af min fars (Harald Manniche) erindringer, den del der omfatter hans tid på valsen.

Jeg så på jeres hjemmeside at I nævnte foreningen i Rumænien, den har bl.a. far og en anden naver - Robert Tümmeler - er nævnt i hæftet, startet.

Resten af erindringerne, drejer sig om tiden i Rumænien indtil 1949 da Danmark kom i NATO og vi som danske statsborger, var fjender af landet og måtte forlade landet. Da var far 60 år gammelt og begyndte så at arbejde her hjemme.

Kopierne er desværre ikke gode, men jeg har dem ikke bedre.

God læsning!

Med venlige hilsener



Karen Manniche

Da der er delvis strejke i fjersynet, synes jeg, det er passende at bruge afløjerne til at skrive lidt om mine oplevelser, fra min rejse som farende svend (nav) og om mit lange ophold i Rumænien.

Det kan også være, det er klogt at skrive det mens jeg husker det meste.

den 1ste maj 1909 fik jeg mit svendebrev som tømrer. Efter 5 års læretid i Kalundborg, for mig ikke særlige lykkelige år, men det skulle jo overståes.

Efter 3 ugers arbejde hos min læremester blev jeg fyret, pakkede grejet på cyklen og begyndte turen. Men på eftermiddagen nåede jeg Sorø og søgte arbejde. Den første mester jeg kom til havde et stort arbejde på et svineslagteri, og jeg kunne begynde straks. Efter at have fået logi forresten hos 2 ældre damer, de blev henrykte da de opdagede at jeg var nevø til Pastor Manniche i Fredericia, det var sådan en dejlig mand. Pension fik jeg lige ved: 7,00 kr. om ugen, 1 bajer om dagen. Det var første gang jeg indså, at det havde visse fordele at hedde noget andet end Jensen, Hansen etc. Efter 4 ugers godt arbejde, var jeg sammen med en ældre svend, mester betalte ham om lørdagen og fyrede ham, jeg mente det gjalt også mig, men da jeg mandag morgen spiste min mad i pensionatet, kom mester og sagde det var en misforståelse, og at jeg skulle blive. Da jeg havde aftalt med en ung svend at rejse til Sønderjylland kunne jeg ikke. Det var mig en tilfredsstillelse, at jeg havde klaret mig.

Tirsdag morgen cyklede vi over Fyn til Fredericia, hvor vi sov på hotel, 2 i én seng, så den ene gik op i smug. Næste morgen gik det sydpå, grænser dengang var ikke noget problem, man gik bare over på hjemstedsbeviset. I Christiansfeld fik vi arbejde, lidt uden for byen, Jensenfeld, hos mester Skov, boede og spiste hos ham, men det var ikke godt, især maden, det var noget andet end de hjemlige kødgryder. Vel også der for fik jeg hjemvé, den eneste gang jeg har haft det.

Efter 3 uger sagde jeg farvel, de sagde "auf Wiedersehen", det blev der ikke noget af. Jeg kørte til Åbenrå, der kunne jeg også straks begynde, fik værelse i et dejligt pensionat, godt værelse og udmærket mad, så havde jeg ikke mer hjemvé. Der blev jeg til september, og da en strejke i Hamburg var slut, rejste jeg derned. Der var arbejde nok og jeg begyndte hos Kryger i Hagenbeck. Udmærket sted at være, især da jeg af kammeraterne fik at vide hvilket tempo de måtte arbejde i. Hamburg var en dejlig by. Når jeg gik fra arbejde, kom jeg forbi en badeanstalt, svømmebad, hed Lübeckerfir, formedels 20 Pfg. fik jeg hver aften et dejligt bad. Lønnen var 10 Mark pr. dag og da jeg i begyndelsen ikke var kendt sparede jeg en masse penge, spiste en del penge op, da min appetit var stor. Middagen i spisehus kostede 50 Pfg., kunne spise så meget brød og kartofler jeg ville. Kød var der ikke så meget af. Om aftenen købte jeg selv ind og spiste så 1-1½ time, det endte også med at jeg voksede og blev meget breddere i det, så til jul, da jeg kom hjem, kunne de næsten ikke kende mig.

Den 1. oktober fik jeg et par venner, dem traf jeg i "Hulen", foreningen for Naver, og så gik det mere lystigt. Besøg i Altona var meget morsomt, i Varitê Flora kunne vi komme kl. 3, så var der program til kl. 3 samt 3 dansesale, det kostede 50 Pfg. uden øl o.s.v. Den 1ste december åbnedes "Hamburger Messe", et meget stort marked med alle mulige forlystelser, der tilbragte jeg mange aftener og der blev ikke mere så mange penge tilovers, dog kunne jeg blive pænt klædt på til julen, købte nogle gavekort til dem derhjemme og havde dog lidt tilovers. Juleaftensdag kom jeg hjem, og blev der til 3die januar.

Efter juleferien begyndte jeg straks at arbejde og var der ca. 5 uger, der var der en svend, som ville til Bryssel, der skulle være verdensudstilling og efter sigende masser af arbejde. Vi ankom til Bryssel, men det var åbenbart for tidligt vi kom, eller var vi ikke rutinerede nok, vi fik da ikke arbejde og efter nogle dage, returnerede vi til Hamburg. Nu var rejsen ret billig, vi rejste på 4de klasse, som kostede 2 Pfg. pr. km. Den vagon var delt i to halvdele med bænke ved ydervæggene, og så kunne man tage så meget bagage, som kunne gå ind af dørene, men ikke større. Det var ofte morsomt i disse vaggoner, der kom mange morsomme mennesker, spillemand, taskenspiller o.s.v., ofte blev der danset.

Tilbagekommen til Hamburg fik jeg ikke arbejde og efter at have været der nogle dage rejste jeg hjem og var så arbejdsløs til lidt ind i marts. Den 1ste marts kom Carl hjem fra Højskolen "Vallekilde", og vi blev enige om at rejse ud sammen, det var marts 1910. Turen gik til Hamburg, men da vi efter 2 dage ikke fik arbejde, ville Carl ikke mere og vi rejste hjem til Danmark, først til Esbjerg, hurtig eftersyn, derefter til Odense, hvor vi fik arbejde og blev til lidt ind i januar 1911. Carl blev der for 5-6 år. Så var jeg hjemme til 2 marts og måtte ud. Som sædvanlig til Hamburg, ikke noget at rive i og turen gik over Frankfurt til Stuttgart, alt med 4de klasse. I Stuttgart fik vi arbejde i udkanten af byen, men det passede os ikke, så efter 3 ugers ophold, rejste vi igen nordpå, lige til Flensborg. Der blev der anvist os arbejde i Westerland på Sild, det var et meget flot badested, men forløbig var der kun øens befolkning og en masse håndværkere, da mange af restaurationerne var af træ, skulle de repareres inden badegæsterne kom. Den 15 juni begyndte de at komme, først tjenestepiger og vaskekoner, og vi måtte rejse. Det var en morsom tid med dejligt arbejde. Vi rejste til Tønder, hvor vi arbejdede en tid, så til Åbenrå, også for kort tid, derefter til Flensborg, kort tid, så gik turen til Bremen, hvor vi arbejdede på en chokoladefabrik, og den 1ste september tog jeg over Düsseldorf, hvor jeg traf kammerater. Vi tog Rhinturen med tog til Bonn og ville så valse til Basel, vi nåede Koblenz, så var vi trætte af det og tog toget til Basel, der fik vi arbejde hos en stor tømrermester med fabrik, han var dansker. I Hulen traf jeg mange gæve svende, men der

blev drukket så meget øl, at jeg efter 2 uger fandt det klogest at rejse. Vi rejste til Bern, hvor der var en meget stor forening. Juleaften var vi 100 navere. 60 som arbejdede der og 40 som var tilrejsende, de fik alt gratis 3 dage, det var festligt.

Bern var en god by at være i, om aftenen fra 8-10 var vi på teknisk skole og jeg mener vi lærte en del. I Bern kom jeg en del i Hulen, det var meget underholdende. I Bern blev jeg til sidst i marts. Da havde jeg truffet en god kammerat, Robert Tümler fra København. Vi blev så enige om at rejse til Genf, men nu var foråret kommet og langslan efter at se nye steder kom op i os. I Genf fik vi straks arbejde, selv om der ikke var ret meget. På en stor bankbygning, som blev lavet af beton, lavede vi forskallingen, det var første gang jeg arbejdede med betonforskalling og glædede mig til også at lære det, dog skulle det ikke være, efter 1 uge blev tømrerne, som alle var danske og tyske, enige om at ville have mer i løn eller strejke. Vi fik svar på tiltale og efter 3 dage var alle vore pladser optaget af italienere. Andre steder var der ikke arbejde og vi rejste med skib til Montreux og med en bjergbane til Zweizimmer, det var en meget smuk tur, først over Genfersøen og så op i Alperne, det var lutter serpenter. I Zweizimmer tog vi hotelværelse, fik dejlig morgenkaffe, som vi betalte med vores sidste Rappen og så begyndte valseturen. Vi gik på "Forpleiningen", d.v.s., hvor vi ville spise til middag eller overnatte m. aftensmad og morgenkaffe måtte vi melde os til politiet og fik så billetten, som oftest til et værtshus, men det skete også til privat-folk. Vi var 3, Robert og jeg og den tredje kaldtes "Kongen". Vi gik over Interlochen, Luzern, der fik Kongen arbejde, vi ville ikke men valsede videre til Zürich, hvor vi kom til Påske. På vejen til Zürich overnattede vi i Zug, der havde vi bekendtskab til væggelus, det var tredje gang jeg havde fornøjelsen. Første gang var som lærling, hvor jeg arbejdede i Polakhuset på Lerchenborg, der var masser, anden gang var i Stuttgart og så nu, tænkte ikke på at jeg senere skulle have så meget med de små dyr at gøre. Vel ankommet til Zürich tog vi ind på herberget "Zur Heimat", inspektøren Hr. Meyer som straks bød os en plads på Naverskuen, dog først Nat-paraden, d.v.s. vi stod på trappen og blev undersøgt om vi havde lus. Der var det berømte runde bord, hvorom mange gæve naver har spundet til falles bedste, jeg traf Paven, Stoltheden og m.fl.. Det var de usandsynligste historier vi fik opdisket.

Efter 3 dages hvil, de var meget morsomme og lærerige, gik vi videre. Turen gik over Aran, Olten og til Basel. Derfra fik vi arbejde i Olten. Første plads var ret god, vi fik 62 Rappen i timen, efter 2 ugers arbejde sagde mester at nu fik jeg 64 Rappen. Robert ville så også have 64, men da mester ikke ville give det "huggede vi sækken" og begyndte andet sted, hvor vi fik akkord. Man var begyndt med en tunnel, det var italienske arbejder og de skulle have boliger, store barakker, i stuen var der restau-

fant, og på 1. og 2. sal værelser, det hele i træ. Det var en fin ak-
kord, vi arbejdede meget hurtigt og tjente 1.80 Fr. i timen.

Da vi havde afsluttet vores akkord ved barakkerne i Olten, var det ligesom slut med vandskiftet, vi havde sparet en del penge, så mange, at vi blev enige om at rejse til Wien med toget. Det var d. 20. juli 1912. En rejsekammerat, Robert Winkler, og jeg blev altid enige, og det var den bedste kammerat, jeg har haft, altid venlig og lystig, alt var skent. D. 21. juli ankom vi til Wien og gik straks i Hulen, som lå i Schönbrunnstr. Det var et kaffehus, og vi traf mange naver. Der fik vi oplysninger om, hvor vi kunne få logi, arbejde fik vi også straks. I Wien var det sådan dengang, at hoveddøren blev låst kl. 22, kom man senere, måtte man ringe, portneren kom, og det kostede 20 halder, så hver aften klokken lidt før 22, så man nas ser af naver i fuld firspring på vej hjem. Vi tjente ikke ret meget, og der var meget dyrt at leve. Da Wien er en lystig by, gik vi ud om lørdagen, spiste godt og morede os, så der var ikke mange penge til næste uge, 2-3 skiver polse til middag, kaffe med rødstykker om morgenen og brød med smør og tomater om aftenen. En aften i Hulen kom der 2 naver fra Bukarest (tomrer), de fortalte, at der var udsænkhet i Rumænien, arbejdet blev godt betalt, vinen var prima, og pigerne var heller ikke dårlige. Vi tænkte lidt over det, og da vi alligevel havde bestemt os for, at vi ville til Egypten, var det en mellemstation. Vi sluttede så arbejdet om lørdagen, og d. 12. september tog vi med en Donau-båd til Budapest. Wien var en dejlig by at være i, kammeraterne var stabile, og arbejdet var godt, bare det med fortjenesten var slejt.

Det var en meget smuk tur med skibet. Skent var det at sejle i roligt vand, herligt vejr og stadig nye oplevelser, hvert øjeblik ændrede udsigten sig, en masse berge kom vi forbi, og landskabet afvekslende. Ankommer til Budapest hen på eftermiddagen, opsogte vi straks naverne i Hulen og fik oplysninger bl.a., at vi skulle have visum til Rumænien, det kostede 5 kr. pr. stk. Det havde snart standset turen, siden en masse al, man kunne få for 10 kr. Vi gik en dag på det rumanske Konsulat og fik vores visum. Budapest er en meget smuk by, Donau løber lige i gennem den og deler byen i to halvdele, på den ene bred ligger det kgl. slot og ovenfor Parlamentet, det var der, hvor kort tid forinden politikerne havde siddet bl.a. smidt blakke i hovedet på hinanden. En meget moderne by med brede boulevarder og stilfulde gader, mange flotte huse og god vin. Vi blev der dog kun 2-3 dage, det var p.g.m. afslutningen, og så gik toget mod Bukarest. Vi havde et kort ophold i Kronstadt, det var en ret tysk by, da den var bebøet af sachsere, indvandet for 300 år siden og holdt spreg og skikke vedlige, den gamle sorte kirke var et ligeså smukt stykke efter gudstjenester. Om søndagen traf man bekendte og underholdt sig, ofte senere i ugen. Rejsen over gastejnen i Ungarn var meget ensformig, nærmest

kedelig, de sidste 4-5 timer var dog ret underholdende. Vi forlod Kronstad, som ligger ved foden af Karpaterne, og så var det det sidste stykke op ad bjergene til Predeal. På den strækning kommer vi igennem en lang tunnel, vistnok den længste i Europa, på højstet ligger Predeal, grænsebyen. Papirer og visum var i orden, og vi kørte videre mod Bucurest. Det var en meget smuk tur ned ad Karpaterne, vi kom forbi det kgl. slot i Sinaia, som også har spillekasinoer, Campina med olieindustri og Ploesti med raffinaderier, og så var der masser af boretårne, det var den rigeste olieforekomst.

Den 22. september ankom vi til Bucurest, det begyndte nærmest med et slagsmål. Dragerne ville ubetinget bare vores kufferter ud, og skent de var i mortal, vandt vi og bar selv kufferterne ud. Der stod ikke drager på vores penge. Banegården var en skuffelse, gammel og beskidt. På pladsen foran var et mylder af mennesker, droscher samt en masse folk, som led omkring med 2 store, flade kurve fyldt med grøntsager og frugter, æbler, vindruer og mange andre dejlige ting, som vi straks købte af, da det var billigt. Der var også en del bulgarer, som havde en stor messingbeholder med en drik "braga" som var lavet af hvedemel, smagte ikke godt, men god mod tørst, en meget lille beholder af messing indeholdt vand, da han havde 4 glas, blev hvert skyllet efter brugen med et par dråber vand. Da vi ikke havde spist siden i morgen, nød vi frugter og braga. Hovedgaden til banen, Sas. Grivita, var stadig det samme mylder, og hesteforspendte sporvogne strøg forbi, men vi gik ind mod den indre by, vi var dog klar over, at her bliver vi ikke længe. Efterhånden, som vi kom længere bort fra banegården, blev gaden renere, husene pænere, og da vi kom til Calea Victoriei, var vi på asfalt, fortovet med fliser og fine huse, det er hovedgaden, berent, når vi kommer ind mod centrum. Det kom vi dog ikke derne gang, da vi skulle ud af byen til Porumbacu, hvor naverne havde Hulen. På vejen derved kom vi igennem Sas. Kisselef, en smuk tur, meget velholdt, anlagt af en russer, deraf navnet. Der traf vi en tysker kendt på "Løvenkløften". Han var tørrer. Vi gav os i snak med ham angående arbejdet, han mente, vi skulle henvende os til ing. Schmitz, der ville vi straks blive indstillet. Vi fik også at vide, hvor Hulen er. I str. Porumbacu der mange ungarske droschekuske, luften var ikke ideel, vi fandt Hulen, ret stort lokale med skunk, mange borde og stole, nylat sagt ikke rent, da der på den tid kun var et par naver, havde en gris, hns og ander plads til at boltre sig i loget. Da vi udtalte skuffelsen over Bucurest, mente de, vi skulle bare se tiden an, så kom vi på andre tanker. "Anter George", manden hed George, mente, når vi kunne få arbejde, var det bedst at skaffe os logi og sendte Marisca, en adoptivdatter, ud og finde et værelse. Efter 10 minutter kom hun igen

og havde fundet et værelse overfor hos en droschekusk, det beså vi og var tilfredse, måtte efter kuffertene og flyttede ind. Så kom naverne til aftensmad. På kort tid var vi 30 mand. En stor portion flæskkesteg med kål og kartofler o.40 Bani, Ris á la mande o.10 B. med syltetøj ekstra 10 B., brød o.05 B, en æl o.25 B., d.v.s. rigtig aftensmad o.90 B. og så var det godt selskab, det er ikke de dårligste svende, der rejser så langt væk. Vi underholdt os med naverne, da vi havde mange fælles bekendte, især fra Bern og Wien. Den 23/9 gik vi til Schmitz, han spurgte, om vi kunne lave trapper, det kunne vi og kunne begynde straks på værkstedet. Det var temmelig stort, men uden folk, på loftet stort lager, han kom selv og mente, at det var bedst, vi selv tog mål og kortede os til stedet, derefter tilbage. 11 timer om dagen, 1.00 lei/time, derefter kom han efter 3 dage. Vi havde fået at vide, at tempoet ikke er stort. Trappen var af fyrretræ. Da vi var færdige, kom han selv og førte os ud til stedet med trapperne. Det var på hans teglværk, hvor han selv boede. Næste morgen var han der igen, trappen stod og vi arbejdede på geländeret, han var forbavset. Så lavede vi trapper i 1 1/2 måned. Nu var opholdet blevet sympatisk. Arbejdet var selvstændigt, maden god og efter 3 uger bestilte vi tøj hos en skrædder, betalte selvfølgelig straks. I spisehuset var det lystigt, om aftenen spillede vi kort og drak sodavand, det var billigere. Vi indså snart, at mutter Gheorke var meget anstændig, hvis en naver ingen penge havde og havde trang til at gå i byen, var hun ikke bleg for at give ham 2 lei til pigerne, det var prisen, også den kendte hun, hun var vel 60 år. Nu sendte Schmitz os på andet arbejde. Vi skulle stille tagstole op, som var afbundet af en mand, som var rejst. Selv om vi sagde, vi skulle rejse til Egypten om kort tid, mente han nok, det ikke varede længe før, vi kom tilbage. Nu fik vi 1.10 i timen. 1. oktober stiftede vi (7 svende) en afdeling af C.U.L., det er Foreningen for Skandinaver i Udlandet, den har Huler i mange større byer, dog især i Tyskland og Schweitz, hvor de fleste færende svende opholder sig. Det varede ikke længe, før vi var 20. Vi havde møde hver lørdag aften, det var nærmest sangen, vi dyrkede.

Den 12. december 1912 "huggede vi søkken", d.v.s., vi holdt op af fri vilje, og d. 14. december om aftenen rejste vi til havnebyen Constanta og gik om bord i skibet til Alexandria. Vi var 12 danske svende og én tysker, som også var i vores sjak. Det var et stort flot skib, men elegansen så vi ikke så meget til, da vi havde kahyt og dækspladser. Det var en rar tur over Sortehavet, og den 15/12 ved middagstid kom vi til Konstantinapel, den ligger flot op ad skræningerne, og det var en smuk indsejling. Ved havnen var et mylder af mennesker, mest dragere som slæbte med store oppakninger, utro-

ligt, hvad de kunne bære på ryggen, 100 kg var dem en let sag. Vi havde 4 timers ophold og var en tur i byen, den var ikke imponerende, hvor vi var og meget beskidt, men udsigten var fin. Da vi kom tilbage til skibet, havde forholdene forandret sig, der var nemlig ankommet en masse emigranter, som alle skulle til Alexandria, de havde en masse bagage med møbler, tæpper, kogegrej o.s.v., og så vrimlede det med børn, heldigvis havde vi vores pladser, og de folk, som var kommet var meget fredelige. Vi sejlede og fik en meget interessant syn i Dardanellerne. Den er meget smal og på begge bredder går klipperne stejlt op, lange strækninger var der lavet huler, hvor kanonerne stod opmarcheret, der var steder med ca. 20 m's mellemrum. Snart kom vi ud i Det græske Øhav og senere anløb vi Pirsus. Vi havde kun 2 timers ophold, så vi kom ikke ind i byen. Vi kom ud i Middelhavet og sejlede forbi mange græske småøer, de lå meget maleriske, og havet var blikstille, og vi så mange flyvefisk, morsomt, som de kunne svæve over havoverfladen. Om aftenen lavede vi konsert på dækket, en mu dharp og sangstemmer, derefter blev der danset, flere havde endnu lidt vin i flaskerne fra Bucurest. Det var meget fint vejr, og flere fra de nedre klasser kom også og dansede.

Ved ankomsten til Alexandria måtte hele selskabet fra vores klasse gå til en karantænelejr, da de hævdede, at der var kolera i Tyrkiet, blev vi interneret for undersøgelse, om nogen var smittet. Vi fik udleveret små blikkesker, som vi skulle skide i. Efter 2 dage fandt vi ud af, at en havde en pen affæring, den tog vi hver en klat af og afleverede det. Det så ud til, at vi var heldige, for vi fik lov til at rejse mod at betale for opholdet, jeg samlede ind for 8 naver, vi betalte 880 piastra og rejste til Cairo. Det var d. 17/12. På banegården havde vi ved ankomsten et slagsmål med dragerne, som ville bære vores kufferter, men det tillod pengene ikke, da det i Alexandria havde været en uforudset udgift. Vi kom af sted med vores sager og gik til "Rudolf home", et hjem for ubemidlede, blev godt modtaget, fik en stor skål the og et stk. brød samt logi, det var billigt sengene gode, men kostede ekstra for moskitonet, det brugte vi ikke og næste morgen var 3-4 naver helt ukendelige, dem havde moskitonerne elsket meget højt. Hovederne var stærkt opsvulmede. Om morgenen fik vi igen en skål the m. brød, om aftenen ligeledes. Det gik indtil d. 21/12 så det var meget nærende the, til middag fik vi en pølse eller en grøsfrikadelle. Vi var på konsulatet. Konsulen var en meget kendt og elsket øjenlæge, som hver onsdag havde fri konsultation (gratis), vi kom forbi om onsdagen, der stod en kø på 200. Konsulen mente efter at have talt med forskellige entrepenører, at det lå lidt tungt med at få arbejde, dog måske ved en bro, englænderne lavede. Vi gik derud og kunne straks begynde, betaling 3 schilling om dagen, det kunne vi umuligt leve for,

de engelske tømrer fik 1 pund daglig. Arbejdet for dem gik meget langsomt, vi kunne let lave det dobbelte. Vi var igen hos konsulen, overordentlig flink mand, drak kaffe hos ham og blev enige om, at vi rejste til Port Said, måske for at få skibslejlighed, fik hver 1 pund sterling og en stor madpakke, vi var fire. Billetterne betalte. Næste morgen afgang. I Port Said var det som i Cairo, dog ingen "Rudolf home" og en utiltalende konsul, han var englænder og bankdirektør, det første, vi fik at vide af hans sekretær: "Konsulen kan ikke give penge", vi ville tale med manden og kom igen om eftermiddagen. Ingen konsul. Den næste dag gik vi derhen og nærmest slæbte Peter Rambæk mellem os, da vi fik samme besked, sagde vi, at vi ville slet ikke have penge, men kammeraten var meget syg, måtte indlægges og rimeligvis sendes hjem, han gik ind til konsulen og kom tilbage, om 10 schilling var nok til hver, vi måtte have 15 schilling og rejsen til Alexandria, det fik vi og rejste. Port Said var en beskidt by, men konsulen blev da til at tale med, når én er syg. Til Alexandria ankom vi d. 23/12 og flyttede ind på "Rudolf home". Det samme med en stor skål the og brød til, her var ikke så mange moskitoer. Den 24., juleaftensdag, var vi på konsulatet, meget flink mand men affekteret, når han talte i telefon (fransk), holdt han sig for næsen, det lød fransk. Han kunne skaffe os 1/2 rejse til Konstantinopel. Juleaften fejrede vi på Rudolf home. Det var noget andet end i fjor i Bern, vi fik den sædvanlige the, men gratis, samt 3 appelsiner og 2 cigarer. Humøret var godt, vi tænkte ikke meget på den hjemlige jul, men gik en tur i byen og røg vores cigarer. Den næste dag blev jeg klar over, at jeg måtte have lidt penge, telegraferede til far efter 100 kr., det var mine penge. 3. juledag kom pengene, og vi var ovenpå. Vi søgte dog arbejde, men ikke med så stor energi, fandt intet. Fik konsulens anbefaling til båden, bestilte billetter, dog kun 3, da den "syge" mand fra Port Said ikke ville bruge mine penge til at rejse for, den anden, August Hansen fra Vordingborg, havde selv til rejsen, der blev købt ind bl.a. et spritapparat, sprit, the, tobak, brød og meget andet. Alt i orden og jeg havde 70 schilling og billetterne i min pung, da vi gik op ad leiteren til skibet med kufferten mm., var der trangsel, og jeg opdagede, at pungen var væk. Heldigvis var vi så heldig på den, at vi havde tid til at gå på rejsebureauet og fortælle dem om det skete. De havde mit navn og udstedte en ny billet, den eneste gang, en englænder havde været venlig på rejsen i Egypten.

Vi kom om bord og indrettede os behageligt, skibet sejlede og på den yderste pynt stod Peter og vinkede. Om aftenen fik vi storm, og vi blev meget søsyge, det bedste derimod er at spise, så har man noget at kaste op af, så i løbet af natten havde vi spist, hvad vi havde, kun lidt brød var tilbage. Godt at stormen

lagde sig. og i 2 1/2 dag drak vi the og røg cigaretter, meget lidt brød. Vi hvilede os. I Konstantinopel gik August i land, han ville blive der, lidt efter kom han tilbage og bragte et brød og et pund sterling, som han havde fået af en tysk kammerat, har ham mistænkt for, at det ikke var hans penge. Så, vi havde til en kop kaffe og brød i Konstantinopel samt rejsen til Bukarest, og hver smagte brødet med the, derefter cigaretter. I Constanta var det hundekoldt og blæste. Vi havde jo ingen overfrakke og frøs brødt, dog var vi lige ved at være hjemme, en kop varm kaffe i varme var også godt.

Om aftenen ankom vi til Bukarest, vi gik straks i Hulen, hvor vi ankom lige før, de lukkede, men fik dog et par portioner svinesteg, det havde vi ofte drømt om. Efter måden gik vi på værkstedet, hvor vi havde arbejdet og sov i spånerne, og så var vi den oplevelse rigere. Det var det Egypten at opleve, som jeg havde glædet mig så meget til, min broder har nemlig været der og fortalt om det han fik godt arbejde, og så på det med andre øjne. En ting er det at komme som turist, noget andet som færende svend med meget få penge. Egypten var under engelsk overherredømme, englænderne var meget selvsikre, dem som ikke talte engelsk, interesserede dem ikke, og det kunne vi ikke. For at være menneske er hovedsagen at være englænder. Befolkningens religion blandede de sig ikke i, de tror på sjælevandring, drøber f.eks. ikke en lus, ikke så mærkeligt, at vi løb omkring med så mange af dem. Grædekoner havde de, det så frygteligt ud, når de fulgte et lig, hylede og skreg og bevægede sig, som var de på det yderste. Fattigdommen var meget stor, derfor var de nøjsomme, masser af kvinder gik på gaden med en kurv på hovedet og en lille skovl og samlede efterladenskaber efter kameler og æsler op, kamelernes var de bedste. Det blev tørret og brugt som brændsel. Vi var glade for at være hjemme. Efter at sove på værkstedet, så vi, at der var sket store forandringer, der stod 7-8 tømrere og arbejdede på trapper, det var tyskere, vi hilste på dem og gik over i Hulen, der sad 10-12 arbejdsløse navere, mest malere, men også 4 tømrere, som var kommet, mens vi var borte. Vi fik kaffe og fik at vide, vi kunne spise og opholde os der på kredit til, vi fik arbejde, endnu var mutter Gheorke aldrig blevet brændt af, vi kunne også få et par lei, når vi gik i byen. Vi var på vores gamle logi og kunne straks flytte ind. Det gjorde vi. Så gik vi til Schmitz og fik besked om, at selv om der var fyret en del folk til jul, kunne vi straks begynde. Efter middagen (svinesteg) spillede vi kort og sludrede til, vi spiste aftensmad, derefter på vores logi og sove i en rigtig seng igen, det var dejligt. Nu opdagede vi, at den rumenske tidsregning var noget andet end den, vi brugte. Der er 15 dage bagefter, og vi holdt rumensk jul og nytår. Den offentlige dato er fulgt med vores, men be-

folkningen regnede efter den gamle og holdt deres festdag derefter. Påsken falder også på et andet tidspunkt, og gør det stadig. Det er græsk katolsk. Om morgenen gik vi på arbejde, men det var helt anderledes end før. Vi var ikke de største, der var en formand, og tømrerne var alle "fremmedskrevne" tyskere, og da en del af deres kammerater lige var fyret, var de ikke så glade for os. Efter 3 uger fik de æklet os ud ved at fortælle på kontoret, at vi stjal. Da det var meget koldt, tog vi lidt affaldsbrænde med hjem, og det blev til værktøj mm. Vi fik besked på at komme på kontoret og få vores penge. Da vi gik fra værkstedet, stod der et stykke borte 2 mænd, som bad os åbne vore tasker. Da der kun var vores værktøj, var der ikke mere, det var to rumæner, de hilste pænt farvel. En uge efter sagde logi-mutter, at vi måtte flytte, de brugte værelset til datteren, de havde opdaget, vi havde lus, prøvet petroleum mm., men lusene var der stadig. Så flyttede vi ind i et stort pænt værelse i kælderen, det var en enke, vi boede hos, det kan nok være, at der blev badet, knækket lus, rensset og dræbt, efter 1 uge fandt vi ikke flere, og det bedste, enken opdagede intet, vi boede der 3 måneder. De to tømrere, som var kommet, mens vi var borte, kom vi en del sammen med, Niels Nielsen og Holger Nielsen, flinke folk, og da vi begyndte at arbejde sammen, viste det sig, at de var meget dygtige og stabile. Først tog vi arbejde hos en mester, Kryger Stormester, efter 2 uger ved udbetalingen så vi, at den var for lille og holdt op. Vi så også, at skulle vi have en besked af ham, var det før kl. 9, derefter var han på cafe og spillede billard, drak øl og vin, hver aften pæne fuld. Kunne han være mester, kunne vi også. Vi blev akkordanter, d.v.s. tog arbejde hos tømrere i akkord, og det gik meget godt, vi stod selv for, hvornår vi skulle arbejde rask, men det skete dog gerne en gang om ugen, vi tog en eftermiddag fri, den gik med billard og varede ofte 8 timer. Vi var altid enige både i arbejde og spil samt at smage på vinen. Tuica, blommesnaps, var vi endnu ikke begyndt at drikke, og spiste heller ikke oliven, men det indhentede vi senere. Det var kun mindre arbejder, vi havde indtil i august, da overtog vi tømrerarbejdet på en stor villa i Nord-moldova, Foltigeni. Det var for en rumænsk læge, der var med i krigen i Bulgarien. Serbien og Rumænien enedes om at slå Bulgarien i 1913. Da vi skulle derop, rejste Robert og Niels først, Holger og jeg kom dagen efter. Vi skulle skifte tog lidt før grænsen til Bucovina efter 12 timers rejse, men sov og vågnede, da tolderen kom efter passene, vi kom hurtigt af og fandt den rigtige vej til Foltigeni. Arbejdet var godt, vi fik hver 100 lei om ugen, kost og logi var billigt. Da arbejdet var færdig, kom lægen hjem, og vi afregnede, der blev et overskud på 300 lei til hver. Lægen sagde, da han kom hjem efter krigen: "Blod, jeg vil se blod", og skar hovedet af en hane. Da vi kom til

bage til Bucurest fik vi pene tage at lave, men især ét på en meget stor villa, spansk stil, for et italiensk firma, den blev færdig en uge før jul, fik straksafregnet, de var meget tilfredse, Robert og jeg rejste hjem, Niels og Holger tog til Grækenland, men ikke som vi i fjor, de havde penge. Jeg havde nu indset, at Rumænien er et godt land at være i, det er mange år tilbage i udvikling, folkene er meget elskverdige og arbejdsomme. Der er to klasser, de rige, og de er i de fleste tilfælde meget rige, mange opholder sig i Paris eller Sydfrankrig om vinteren, og så den store masse, som slet intet har, selv om de tjener meget lidt, går det dog, da her er meget billigt at leve. Grøntsager og fjerkræ købes hos dem, som løber med de store kurve, de er til at tale med om prisen, f.eks. fås en stor gås for 3 lei = 2.50 kr, høns og ænder slagtes på stedet. Kun de velhavende betaler skat, de fleste penge får staten på tobaksmonopol, tobakken er fremragende. Politiet er der meget af, en betjent får 60 lei pr. måned = 43 kr., så må han se at få fat i en køkkenpige at spise hos, selv om han har kone og børn hjemme, så får han en del i smørepeng, vi kan nemlig lave, hvad vi vil (imod loven), så stikker man ham nogle bani (=10-20 øre). Hestesporvogne går stadig, man springer på, hvor man vil og står af og skyder på, når vejen går opad, takst 10 bani, konduktøren ser helst, man giver ham billetterne tilbage, de kan bruges igen. Især for tømrere er her godt at være, det er her et ukendt håndværk. De, som laver tagene er snedkere, som ikke er i stand til at lave en dør eller et vindue, alt skal jo arbejdes op i hånden, så bliver han tømrer. Lærlinge eksisterer ikke, den unge mand begynder som arbejdsmand, efter 2-3 år køber han sig værktøj og går hen et andet sted og er tømrer. Jeg var klar over, at jeg kom tilbage og tog kun det nødvendigeste. Robert og jeg rejste den 20/12, efter et kort ophold, en nat, kom vi efter en god rejse hjem lille juleaften. Det var en dejlig julefest, noget helt andet end i fjor i Alexandria. Da jeg vidste, at der ikke var meget arbejde om vinteren i Bucurest, ville jeg blive hjemme hele vinteren. Robert traf jeg flere gange både i Kolundborg og hos ham. En dag meddelte han, at han ikke tog med tilbage, da han ville blive hjemme til forældrenes selvbrud. Det gjorde mig meget ondt, han havde været en strålende kammerat i 2 år og jeg ville savne ham. En bekendt fra Bern, Johannes Blichfeldt, havde fået min adresse og født at vide, at Robert ikke tog med, satte sig i forbindelse med mig og bad mig om at måtte tage med, jeg havde truffet ham i Hulen i Bern, og vi havde begge besøgt den tekniske aftenskole der. Jeg var ikke meget for det, men gik dog ind på at tage ham med. Den 3/3 1914 rejste vi og efter et lille ophold i Wien, ankom vi godt til Bucurest. Blichfeldt havde det endnu værre end jeg, da han så forholdene. Hans far var præst, han havde ikke været så længe på velsen

og syntes bestemt ikke om, at grisen, hans og under renate rundt i spisehuset, men vi fik logi lige i nærheden, det var det bedste og billigste. I de første 4 uger gik vi omkring og havde nogle småarbejder. Vi hørte om en stor entreprenør Vasilescu, kaldet beronen. Vi drog hen til ham, sagde vi var lærere og danskere, han spurgte, om vi kunne rejse i morgen, han havde et rådhus i Constanta, som vi kunne lave taget på og et tårn i beton, men måtte straks vide det, da ingeniøren i Constanta lå i forhandling om arbejdet. Det kunne vi, gik hjem og pakkede, og næste morgen rejste vi til Constanta. Det var ellers godt gjort, et par unge mennesker 24 og 27 år for ham fuldstændig fremmede kommer ind fra gaden, og fordi de er danskere, får de overgivet et stort arbejde, som varer til efteråret. Det var godt at være dansker. Vi kom til Constanta om aftenen, næste morgen var vi på arbejdspladsen, traf ingeniør Sommer, en meget elskværdig jøde, så på bygningen, som var muret op til øverste dække, altså rejsehøjde. Han sagde, det var i yderste øjeblik, vi kom, da han ellers havde skrevet med andre om eftermiddagen. Det var en bygning på 2200 m² og et tårn af beton på fronten ud til centrumpladsen. Aldrig havde vi troet, vi skulle få sådan et stort arbejde. Constanta er en ret stor by, mener på størrelse med Odense. Den er Rumæniens eneste havneby ved Sortehavet og med store fremtidsudsigter. Lige ved havnen en stor promenade med et spillekasino, stor terrasse ud i havet, hvor der var dejligt, især om aftenen med brise fra havet. Der var et lille tog, som gik til Mamaia, stor badestrand med det reneste vand, dog så salt, at jeg kun en gang svømmede under vandet med åbne øjne, det sved lang tid efter. Der var kun stationsbygningen, men havde kabiner på hjul, brugtes omklædning. Ved havnen var der en lang stendæmning og for enden var bygget en større villa, hvor Dronning Elisabeth, kunstnernavn Carmen Sylva, skrev sine digte. Vi kunne gå ud på molen, men ikke ind i villaen. I byen var der flere store hoteller, 2 meget fine og dyre, selve byen var pænt holdt, men i udkanten i de forskellige kvarterer, tyrkiske og græske, så der meget uordentligt ud. Arbejdet gik godt, murexmesteren, en italiener, kom vi godt ud af det med. Vi stillede 5 mand ind og arbejdede 11 timer om dagen, vi var meget flittige, men havde dog tid til at tage til Mamaia to gange om ugen, og om aftenen var vi i kasino, det var ingen fortjeneste for mig, når jeg tabte var det penge ud af lommen, når jeg vandt, hvad ofte skete gik jeg i byen, da det var en rigtig havneby med masser af lokaler med musik og artister. I kasino var der også artister, men mest franske og tyske, det var meget underholdende. Nu var vi mest formedels 62 lei i gebyr og 50 lei i smørepeng. En af Blichfeldts gamle kammerater hente de vi fra Schweiz, han var specialist i betonforskaling, det var den gang i sin vorden. Han var fra Haderslev, altså tysker, men pæredansk,